

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องศึกษากำเนิดและพัฒนารามัญนิกายในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ

๑. เพื่อศึกษากำเนิดรามัญนิกาย
 ๒. เพื่อศึกษารามัญนิกายในประเทศไทย
 ๓. เพื่อศึกษาพัฒนาการของรามัญนิกายในประเทศไทย
- ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยจากการศึกษาครั้งนี้ได้ ดังนี้

๕.๑.๑ กำเนิดรามัญนิกาย

จากการศึกษาวิจัยกำเนิดรามัญนิกายพบว่า เมื่อพระพุทธศาสนาแล้วได้ ๒๑๘ พรรษา พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ได้ประชุมพระอรหันต์ทำตติยสังคายนาสำเร็จแล้ว จึงได้ส่งพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ มาประกาศพระพุทธศาสนาในรามัญประเทศ ในแผ่นดินพระเจ้าศิริมาโสภนครองราชสมบัติในสุวรรณภูมิมหานคร เมื่อพระเถระทั้ง ๒ รูปไปถึง พระมเหสีของพระเจ้าสุวรรณภูมิประสูติพระราชบุตรองค์หนึ่ง จึงได้ขนานพระนามว่า “โสดนุระ” และพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ได้แสดงธรรมพรหมชาลสูตรเป็นปฐม ได้หยั่งรากพระพุทธศาสนาในรามัญประเทศ เมื่อพระพุทธศาสนากาลแล้วได้ ๒๓๖ พรรษา

ดินแดนสุวรรณภูมิของรามัญประเทศ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงแสดงพระมติว่า ที่เรียกสุวรรณภูมิประเทศ ซึ่งพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ เชิญพระพุทธศาสนา มาประดิษฐาน มอญอ้างว่า คือที่เมืองสะเทิม อยู่ในอ่าวมะตะมะ ถ้าไทยเราจะอ้างว่าอยู่ในเมืองเราเห็นว่าหลักฐานมีดีกว่ามอญ ด้วยเมืองโบราณชื่อว่าสุวรรณภูมิคือเมืองอู่ทอง ไม่จำเป็นต้องเถียงกัน เห็นว่า ความจริงจะเป็นดังที่อาจารย์ริส เดวิดส์ อธิบายไว้ คำที่เรียกสุวรรณภูมิประเทศ หมายความว่าประเทศทางนี้ตั้งแต่ประเทศรามัญลงมาจนถึงประเทศสยามข้างฝ่ายตะวันตก

ในกาลเมื่อพระเจ้าธรรมเจดีย์ขึ้นเสวยราชย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๑๕ พระสงฆ์ในรามัญประเทศ แยกแยกกันอยู่เป็น ๖ นิกาย ต่างรังเกียจไม่ร่วมสังฆกรรมกัน และถือคติประพฤติแผกผิดกันไปต่าง ๆ พระเจ้าธรรมเจดีย์ทรงพระวิตกว่าจะเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเสื่อมสูญเสีย ทรงพระราชดำริใคร่รวนุเห็นทางที่จะฟื้นฟูพระศาสนาให้ดีขึ้น มีอยู่ จึงให้นิมนต์พวกพระเถรานุเถระที่เป็นคณาจารย์ในนิกายต่าง ๆ มาปรึกษา ตรัสอ้างถึงครั้งพระเจ้า

อโศกมหาราชได้ทรงชำระสมณวงศ์ให้บริสุทธิ์ แล้วให้พระเถระเชิญพระพุทธานุภาพไปประดิษฐานในลังกาทวีป มีพระโสณะกับพระอุตตรมหาเถระ ๒ องค์ด้วยกัน เชิญพระพุทธานุภาพมาประดิษฐานในประเทศ จึงร่วมสมณวงศ์อันเดียวกันมาแต่เดิม เพราะรับอุปสมบทสืบมาแต่พระมหาเถระที่มาจากกรุงปาตลีบุตรทั้ง ๓ องค์นั้น ครั้นจำเริญกาลนานมา มีพระเจ้าแผ่นดินลังกาองค์หนึ่งตั้งพระเถระองค์หนึ่ง ซึ่งมีคุณูปการแก่พระองค์เมื่อเวลาตกยาก ให้เป็นราชครูและสร้างอภัยคีรีวิหารถวายเป็นที่สำนักมีพระสงฆ์ในเมืองลังการังเกียจความประพฤติดังพระเถระที่เป็นราชครูไม่ยอมร่วมสังฆกรรมด้วย พระสงฆ์ลังกาที่เริ่มแตกกันเป็น ๒ พวก พวกที่รับอุปสมบทสืบวงศ์มาแต่พระมหินทรมหาเถระ ได้นามว่า “พวกมหาวิหาร” เพราะอยู่วัดมหาวิหาร พระสงฆ์พวกที่สืบวงศ์มาจากพระราชครูได้นามว่า “พวกอภัยคีรีวิหาร” เพราะอยู่วัดอภัยคีรีวิหาร แต่นั่นก็เกิดนิกายต่าง ๆ ขึ้นในลังกาทวีป เป็นเหตุให้พระพุทธานุภาพเสื่อมทรามมาจนถึง พ.ศ.๑๗๐๓

พระเจ้าสิริสังฆโพธิปรักกรมพาหุได้ครองลังกาทวีป เป็นมหาราช พุทธศาสนูปถัมภกให้ฟื้นฟูพระศาสนาด้วยให้กำจัดพระสงฆ์นิกายอื่นๆ เสียทั้งหมด คงไว้แต่พระสงฆ์มหาวิหารสืบวงศ์มาแต่พระมหินทรมหาเถระนิกายเดียว และให้ทำสังคายนาเหมือนอย่างพระเจ้าอโศกมหาราช สมณวงศ์และระเบียบวัตรปฏิบัติของสงฆ์ในลังกาทวีปก็หมดมลทินกลับบริสุทธิ์อย่างเดิมแต่นั้นมา แต่ส่วนรามัญประเทศ สมณวงศ์ซึ่งพระมหาเถระโสณะกับพระอุตตร ได้ประดิษฐานไว้เสื่อมทรามมาช้านาน เพราะเกิดวิบัติต่าง ๆ ในบ้านเมือง เช่นถูกศัตรูมาแย่ง เป็นต้น เป็นมูลเหตุให้พระสงฆ์แตกกันเป็นหลายนิกายถือคติต่างกันและรังเกียจกันและกัน การที่จะฟื้นฟูพระศาสนาให้บริสุทธิ์จำต้องรวมสังฆมณฑลให้เป็นนิกายเดียว และถือคติวัตรปฏิบัติอย่างเดียวกัน แต่จะยกนิกายใดที่มีอยู่ว่าบริสุทธิ์และยุบนิกายอื่นเข้ามา ก็เห็นว่าจะไม่สำเร็จประโยชน์ เพราะคงจะรังเกียจกันอยู่นั่นเอง จึงทรงพระราชดำริว่า พระเถระผู้เป็นคณาจารย์ทุกนิกาย ควรจะพร้อมกันไปรับอุปสมบทต่อนิกายมหาวิหารในลังกาทวีป ซึ่งพระเจ้าปรักกรมพาหุ มหาราชได้ทรงทำบริสุทธิ์แล้ว นั้น ให้มีคณะสงฆ์รามัญอันบริสุทธิ์เกิดขึ้นเสียก่อน แล้วมาให้อุปสมบทแก่ผู้อื่นต่อไป จนมีพระสงฆ์แว่นสัสมหาวิหารวงศ์เดียวในรามัญประเทศ พระศาสนาจึงฟื้นฟูขึ้นบริสุทธิ์ได้เหมือนอย่างในลังกาทวีป พระเถระต่างนิกายเห็นชอบตามพระราชบริหาร จึงสมมติให้พระเถระ ๒๒ รูปไปรับอุปสมบทในเมืองลังกาและมีพระภิกษุอนุจรตามไปด้วยอีก ๒๒ รูป รวม ๔๔ รูปด้วยกัน ฝ่ายพระเจ้าธรรมเจดีย์ก็โปรดแต่ง พระราชทูตให้เป็นพระราชสาสน์พาพระสงฆ์ลงเรือ ๒ ลำไปยังเมืองลังกา เมื่อ พ.ศ.๒๐๑๘ ก็ในสมัยนั้น พระเจ้าภูวนะกพาหุได้เป็นใหญ่ในเมืองลังกาข้างฝ่ายใต้ตั้งราชธานีอยู่ ณ เมืองชัยวัฒนานคร เป็นพุทธศาสนูปถัมภกอยู่ในลังกาทวีป เมื่อได้ทรงทราบพระราชประสงค์ได้เอาเรือขนานทอดทำเป็นโบสถ์ที่กลางลำน้ำกัลยาณี อันอยู่ในเขตพระนคร แล้วให้คณะพระสงฆ์ลังกาบวชแปลงพระมอญที่ไป พระวันรัต มหาเถระสังฆนายกฝ่ายอรัญวาสี

เป็นอุปัชฌาย์ให้อุปสมบทแก่พระมอญพวกหนึ่ง และพระธรรมกิตติสังฆนายก ฝ่ายคามวาสีเป็นอุปัชฌาย์บวชพระมอญอีกพวกหนึ่ง ปรากฏในศิลาจารึกกัลยาณีว่า เมื่อวันบวชนั้นพระสงฆ์ลังกาให้ชาวประเทศอื่นซึ่งไปคอยอยู่ก่อนบวชเสียก่อน แล้วจึงให้พระมอญบวช และเมื่อก่อนจะบวชนั้นบังคับให้สึกออกจากสมณเพศเป็นคฤหัสถ์เสียก่อนแล้วจึงให้บรรพชาและอุปสมบทใหม่เพื่อให้เป็นลังกาวงศ์โดยปริสุทธิ

ในกาลต่อมาพระเจ้าธรรมเจดีย์หรือพระมหาปีณกธร พระมหากษัตริย์แห่งกรุงหงสาวดีโปรดเกล้าฯให้จารึกประวัติการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเมืองมอญ ในโอกาสที่มีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในรามัญประเทศ และการผูกพัทธสีมาพระอุโบสถกัลยาณีที่เมืองหงสาวดี เมื่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและการผูกพัทธสีมาสำเร็จแล้ว พ.ศ. ๒๐๒๕ โปรดเกล้าฯให้จารึกเหตุการณ์ดังกล่าวบนแผ่นศิลาจารึกทำด้วยศิลา มีจำนวน ๑๐ หลัก จารึกทั้งสองด้านเป็นภาษาบาลี ๓ หลัก เป็นคำแปลภาษามอญ ๗ หลัก

ในการผูกพัทธสีมา พระเจ้าธรรมเจดีย์ทรงวินิจฉัยสอบทานศึกษาจากพระบาลี อรรถกถาฎีกาเพื่อหาความถูกต้องในการผูกพัทธสีมาให้ถูกต้องตรงกับพระธรรมวินัย เมื่อได้ข้อยุติแล้วทรงกำหนดไว้เป็นแบบแผนในการผูกพัทธสีมาและกำหนดคุณสมบัติของผู้อุปสมบทอีกด้วย เมื่อพระเจ้าธรรมเจดีย์ได้ประกอบพิธีผูกพัทธสีมาที่อุโบสถกัลยาณีแล้ว โปรดเกล้าฯให้สืบหาพระเถระที่มีปัญญา มีภูมิรู้เป็นพระเถระมีพรรษา ๑๐ พรรษาขึ้นไป เพื่อเป็นอุปัชฌาย์ตามพุทธบัญญัติ ขณะนั้นในรามัญประเทศมีพระสุวรรณโสภณพระสงฆ์มอญที่ได้ไปอุปสมบทในสำนักคณะมหาวิหารในลังกามาได้ ๒๖ พรรษาแล้ว พระเจ้าธรรมเจดีย์ทรงอาราธนา พระสุวรรณโสภณเป็นพระอุปัชฌาย์ และโปรดเกล้าฯให้พระสงฆ์ชาวเมืองหงสาวดีที่มีศรัทธาอุปสมบทแปลงใหม่ โดยมีพระสุวรรณโสภณเป็นพระอุปัชฌาย์หรือจะสึกเป็นเพศฆราวาสก็ได้ ด้วยเหตุนี้รามัญประเทศได้สมณวงศ์ที่ปริสุทธิสืบต่อมา เมื่อมีอุปัชฌาย์ มีคณะสงฆ์ที่บวชแปลงลงมาจากลังกาสมาณวงศ์และมีสีมาที่จะอุปสมบทอย่างปริสุทธิ แก่ชาวเมืองในกรุงหงสาวดีแล้ว พระเจ้าหงสาวดีทรงอนุญาตให้พระสงฆ์คณาจารย์ต่าง ๆ บวชแปลงได้ตามใจสมัคร มีพระสงฆ์บวชแปลงครั้งแรก ๒๔๕ องค์ พระเจ้าธรรมเจดีย์ทรงอุดหนุนด้วยประการต่าง ๆ เช่นเสด็จไปในเวลาบวชและพระราชทานเครื่องบริวาร เป็นต้น พระเจ้าธรรมเจดีย์โปรดเกล้าฯให้จารึกตำนานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เรื่องรวมการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในรามัญประเทศ ตลอดจนการผูกพัทธสีมาลงในแผ่นศิลาขนาดใหญ่จำนวน ๑๐ หลัก เรียกว่า จารึกกัลยาณี มีชื่อเช่นเดียวกับสีมาที่ทำสังฆกรรมของคณะสงฆ์มอญที่ไปบวชแปลงที่เรียกว่า กัลยาณีสีมา

๕.๑.๒ รามัญนิภายในประเทศไทย

เกี่ยวกับรามัญนิภายในประเทศไทย พบว่า จากหลักฐานในพงศาวดารและตำนานต่าง ๆ ของไทย เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ ตำนานมูลศาสนา ศาสนวงศ์ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าไทยได้รับพุทธศาสนาจากลังกาผ่านมอญที่เรียกว่า “รามัญนิภายใน” เข้ามาเผยแพร่ตั้งแต่สมัยสุโขทัย บางครั้งพระภิกษุชาวไทยได้เดินทางไปยังอาณาจักรมอญ บวชแปลงใหม่ตามลัทธิวิธีของรามัญ แล้วอยู่เรียนพระธรรมวินัยในอาณาจักรนั้น จนมีความรู้ความสามารถแล้วจึงกลับมาเผยแพร่พุทธศาสนาตามอย่างลัทธิรามัญในประเทศไทย บางครั้งพระมหากษัตริย์ไทยก็ส่งราชทูตออกไปยังอาณาจักรรามัญ แล้วขอบวชอีกครั้งหนึ่งในสำนักของพระอุทุมพรมหาสามี และได้อยู่ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมที่นั่น ต่อมาพระมหาสามีอุทุมพรได้ส่งพระสุมนเถระให้แก่พระเจ้าธรรมราชาแห่งสุโขทัย ตามที่พระองค์ทรงขอ เพื่อไปทำสังฆกรรมทุกอย่างในกรุงสุโขทัย เมื่อมาถึงสุโขทัยแล้วได้ทำการผูกพัทธสีมาและบวชพระสงฆ์ที่สุโขทัยตามแบบรามัญนิภายใน

ตามตำนานมูลศาสนา ปรากฏว่าพุทธศาสนาแบบรามัญนิภายในได้เข้ามาประดิษฐานในกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแรกในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง พ.ศ. ๑๘๕๓-๑๘๖๒) กล่าวคือ หลังจากที่พระสุมนเถระมาอยู่สุโขทัยได้ระยะหนึ่งแล้ว ได้กลับไปยังอาณาจักรรามัญอีกครั้งหนึ่งได้นำพระภิกษุชาวสุโขทัยจำนวน ๘ รูป ไปบวชใหม่และอยู่เรียนพระพุทธานุศาสตร์ที่นั่นด้วย ครั้นเมื่อกลับมาถึงกรุงสุโขทัยแล้ว พระสงฆ์ทั้ง ๘ รูป ได้แยกย้ายกันไปเผยแพร่พุทธศาสนาแบบรามัญนิภายใน ในจำนวนนั้นคือ พระปิยทัสสี ซึ่งได้นำพุทธศาสนารามัญนิภายในเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์อื่นที่แน่นอนว่าได้มีการนำพระพุทธานุศาสตร์แบบรามัญนิภายในเข้ามาในประเทศไทยเมื่อใดและอย่างไร จนกระทั่งถึงสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ. ๒๑๑๒-๒๑๓๓) จึงปรากฏหลักฐานว่ามีพระเถระมอญเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา พร้อม ๆ กับครุฑรามัญที่อพยพเข้ามาเป็นครั้งแรกในสมัยอยุธยา นับแต่นั้นมาพุทธศาสนาแบบรามัญนิภายในก็ประดิษฐานอย่างมั่นคงในประเทศไทย

สำหรับการปกครองคณะสงฆ์รามัญในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น ได้แยกออกไปต่างหากจากคณะสงฆ์ไทย มีเจ้าคณะใหญ่ปกครองและมีพระราชคณะชั้นรอง ๆ ลงมาเป็นผู้ช่วยการคณะส่วนตามหัวเมืองต่าง ๆ ที่มีพระสงฆ์รามัญอยู่ก็ให้มีเจ้าคณะเมืองประจำเมืองนั้น ๆ ปกครองกันรอง ๆ ลงไป ดังปรากฏรายชื่อพระราชคณะฝ่ายรามัญบางชื่อในบัญชีตำแหน่งพระราชคณะในกรุงนอกกรุงครั้งกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ พระไตรสรณรัช วัดจอมปู ขึ้นคณะซ้ายของค้ำหนึ่ง กับพระอริยรัช วัดจงกรม ขึ้นคณะขวาของค้ำหนึ่ง และในบัญชีรายชื่อเจ้าคณะเมืองในหัวเมืองปักษ์ใต้ที่ขึ้นคณะคามวาสีฝ่ายขวากครั้งกรุงศรีอยุธยา มีรายชื่อพระครูเจ้าคณะเมืองฝ่ายรามัญปรากฏอยู่หลายชื่อ คือ พระครูรามัญญาริบัติ พระครูอินทมนี ประจำเมืองกาญจนบุรี พระครูอินทพهما ประจำ

เมืองราชบุรี เป็นต้น จะเห็นได้ว่า แม้คณะสงฆ์รามัญจะแยกออกไปปกครองกันเองต่างหากจากคณะสงฆ์ไทย โดยมีพระราชคณะฝ่ายรามัญเป็นผู้ควบคุม แต่บรรดาพระสงฆ์เหล่านั้นยังต้องอยู่ภายใต้การปกครองของคณะสงฆ์ไทย กล่าวคือ พระราชคณะฝ่ายรามัญจะแยกกันไปขึ้นกับคณะช้าย้าง คณะชว้าง

ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สภาพการณ์ของคณะสงฆ์ตกอยู่ในความวิปริตเสื่อมโทรมและระส่ำระสาย สืบเนื่องมาจากการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๐ และแม้ว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจะทรงชวนชาวพม่าขึ้นใหม่ แต่ยังไม่ทันจะเรียบร้อยพระองค์ก็เสียพระจิต การคณะสงฆ์จึงทรุดลงไปอีก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงถือเป็นเรื่องรีบด่วนในการที่จะแก้ไขฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ พร้อม ๆ กับการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและการทะนุบำรุงประเทศด้านอื่น ๆ ได้ทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราชและพระราชคณะที่ถูกสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีถอดถอนโดยไม่มีความผิด ให้กลับดำรงตำแหน่งเดิม และยังทรงทะนุบำรุงสังฆมณฑลให้มั่นคงกว่าเดิม ออกกฎหมายพระสงฆ์ รวบรวมและทำการสังคายนาพระไตรปิฎก เป็นต้น ส่วนคณะสงฆ์รามัญซึ่งได้รับความเสียหายเช่นเดียวกันนั้น ปรากฏตามพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑ ว่า เมื่อแรกสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ พระราชคณะฝ่ายรามัญยังไม่มีตัว ดังนั้นหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงแต่งตั้งพระเถระานุเถระฝ่ายไทยให้ดำรงสมณศักดิ์ต่าง ๆ ตามสมควรแก่คุณธรรมแล้ว ได้ทรงพระกรุณาให้จัดหาพระมหาเถระฝ่ายรามัญซึ่งรู้พระวินัยปริยัติได้ ๓ รูป ทรงตั้งเป็นพระมหาสุเมธจารย์องค์หนึ่ง พระไตรสรณรัชชกิจองค์หนึ่ง และพระสุเมธน้อยองค์หนึ่ง ครั้นเมื่อสมเด็จพระอนุชาธิราชทรงสร้างวัดทองปู้ (วัดชนะสงคราม) ขึ้นใหม่ โปรดฯให้พระสงฆ์รามัญมาอยู่วัดทองปู้ และให้พระมหาสุเมธจารย์เป็นเจ้าอาวาส ให้พระไตรสรณรัชชกิจไปอยู่วัดบางหลวง เป็นเจ้าคณะในแขวงเมืองนนทบุรีและสามโคก ส่วนพระสุเมธน้อยก็โปรดฯให้ครองวัดบางยี่เรือใน

๕.๑.๓ พัฒนาการของรามัญนิกายในประเทศไทย

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อพระมหาเถระคันถ่อง และพระภิกษุสามเณรรามัญอพยพเข้ามา สมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงโปรดฯให้พระมหาเถระคันถ่องอยู่วัดมหาธาตุ และทรงแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะรามัญเพื่อปกครองดูแลพระสงฆ์รามัญด้วยกัน คณะสงฆ์รามัญเหล่านั้นได้เผยแพร่ลัทธิวิธีพระพุทธศาสนาแบบรามัญแก่ชาวกรุงศรีอยุธยาโดยทั่วไป ตลอดจนถึงตัวเมืองใกล้เคียง มีพัฒนาการมาโดยลำดับ จะเห็นได้คือหมู่บ้านใดเป็นหมู่บ้านมอญ ก็ได้ร่วมกันสร้างวัดมอญขึ้นประจำทุกหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและบวชกุลบุตรในหมู่บ้านนั้น จนทำให้นพระพุทธรูปแบบรามัญนิกายมีความมั่นคงอยู่ในประเทศไทยต่อนี้มา

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ คือ

ด้านการปกครองของรามัญนิกาย ได้แยกออกไปต่างหากจากคณะสงฆ์ไทยเหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา มีเจ้าคณะใหญ่ปกครอง มีพระราชคณะขึ้นรองเป็นผู้ช่วยคณะ ตามหัวเมืองที่มีพระสงฆ์รามัญอยู่ ให้มีเจ้าคณะประจำเมืองปกครองรองลงไป

ด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม พระสงฆ์มอญศึกษาพระวินัยเป็นสำคัญ สอบแต่คัมภีร์พระวินัย เดิมกำหนดเป็น ๓ ประโยค ภายหลังเพิ่มประโยคขึ้นอีกประโยคหนึ่ง เป็น ๔ ประโยคคือ ประโยคที่ ๑ สอบคัมภีร์อาทิกรรม หรือปาจิตติย, ประโยคที่ ๒ สอบคัมภีร์มหาวรรค หรือจุลวรรค, ประโยคที่ ๓ สอบคัมภีร์บาลีมุตตกวินัยวินิจัยสังคหะ, ประโยคที่ ๔ สอบคัมภีร์ปฐมสมันตปาสาทิกา วิธีสอบเป็นการสอบแปลปาก มีพระเถระของทั้งสองฝ่าย คือทั้งรามัญและไทย ร่วมเป็นกรรมการฟัง ต่อมาพัฒนาการเป็นสอบแบบเขียนเหมือนพระสงฆ์ไทย และยกเลิกการสอบแบบรามัญมาศึกษาเล่าเรียนและสอบแบบพระสงฆ์ไทย จนถึงสอบเปรียญธรรม ๕ ประโยคได้

ด้านการพระศาสนา พระสงฆ์รามัญเป็นผู้ปฏิบัติเคร่งครัดในพระธรรมวินัย จึงมีพัฒนาการทำให้เกิดธรรมยุติกนิกายขึ้นในวงการคณะสงฆ์ไทย โดยสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ ได้เสด็จออกทรงผนวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วได้เสด็จไปประทับอยู่ ณ วัดมหาธาตุ ทรงศึกษาและปฏิบัติแล้วทรงทราบว่า หลักการปฏิบัติสัสน ขาดหลักฐานอ้างอิงที่แน่นอน จึงจะสึกเป็นฆราวาสรักษาศีล ๕ ศีล ๘ ตามสมควร ต่อมาได้พบและสนทนากับพระเถระชาวมอญรูปหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้รู้ข้อวัตรปฏิบัติแตกฉานในพระไตรปิฎก นามว่า พระสุเมธมุนี (ชาย พุทฺธวโธ) ดำรงอยู่วัดบวรมงคลมาปรากฏตัว ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุ พระองค์ทรงพอพระทัย ยอมรับนับถือพระสุเมธมุนีเป็นพระอาจารย์ แล้วพระองค์ได้เสด็จกลับมาจำพรรษา ณ วัดสมอราย อุปสมบทใหม่ และได้เริ่มก่อตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นมา

ด้านธรรมเนียม พระสงฆ์รามัญได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเคร่งครัดในพระธรรมวินัยมาแต่โบราณกาล เป็นคณะสงฆ์ที่มีวงศ์บรรพชาอุปสมบทสืบเนื่องมาแต่สมัยที่พระเถระทั้งหลายผู้สืบทอดวงศ์ของพระอรหันต์ได้กระทำไว้ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติของพระพุทธเจ้า แม้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นยังทรงผนวชอยู่และทรงแสวงหาทางปฏิบัติอันถูกต้องเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ก็ทรงยอมรับและยกย่องพระสงฆ์รามัญให้ “เป็นครู” และธรรมเนียมของพระสงฆ์รามัญนิกายอีกอย่างหนึ่งที่สืบมาแต่โบราณกาล ได้พัฒนาการรักษาสืบต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน และได้กลายเป็นพระราชประเพณีอย่างหนึ่งของพระราชสำนักไทยจนถึงปัจจุบัน คือการสวดพระปริตรแบบรามัญ ทุกวันธรรมสวนะ จะมีพระสงฆ์รามัญ ๔ รูป พร้อมด้วยพระผู้เป็นประธาน ๑ รูป ไปสวดพระสัตตปริตร อย่างภาษารามัญที่หอศาสตราคม ในพระบรมมหาราชวัง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรชี้แนะการเรียนรู้เกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการของรามัญนิกายในประเทศไทย เพื่อให้ พระภิกษุสามเณรได้ตระหนักถึงคุณค่าของรามัญนิกายที่เข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะกรุงศรีอยุธยาพระสงฆ์รามัญนิกาย มีส่วนช่วยในการกอบกู้กรุงศรีอยุธยา

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

กรมการศาสนา ควรพิจารณาจัดพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการของรามัญนิกายในประเทศไทยเผยแพร่ เพราะเอกสารและหนังสือข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้มีน้อยมากหายาก เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าของพระภิกษุสามเณรและชาวพุทธผู้สนใจต่อไป

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมที่เป็นสาระสำคัญให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ เพื่อมิให้สูญหายไปดังนี้

- ๑) ศึกษาวิเคราะห์การอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของวัดรามัญนิกาย อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
- ๒) ศึกษาวิเคราะห์การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของวัดรามัญนิกาย อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
- ๓) ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมของชาวมัญญ กับประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทย (ภาคเหนือ)

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **มอญที่เกี่ยวกับไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี,
๒๕๑๒.

กิตติ วรกุลกิตติ. **มอญเสียเมือง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เกราะเหล็ก, ๒๕๓๓.

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑**. พระนคร : คุรุสภา,
๒๕๐๓.

เจ้าพระยาวิชิตรวงษ์ฤทธิไกร. **ตำนานพระอารามแลทำเนียบสมณศักดิ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ไทย, ๒๔๕๗.

นายยิ้ม ปันทยางกูร. **เรื่องวัดชนะสงคราม**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร, ๒๕๐๖.

นายแสง มนวิฑูร. **ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : วัดสุทัศนเทพวราราม,
๒๕๐๖.

ประวัติวัดบวรมงคล. พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานผ้า
พระกฐิน ณ วัดบวรมงคล. พระนคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕.

พงศาวดารมอญพม่า. ใน **ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑**. พระนคร : คุรุสภา, ๒๕๐๖.

พระครูโชติ ธรรมสุนทร. (พระมหาช่วง อุ่เจริญ). **รามัญญานุสรณ์**. กรุงเทพมหานคร :
วัดอาวุธวิกสิตาราม, ๒๕๓๕.

พระครูโชติธรรมสุนทร. **พระเจดีย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเท็ค โปรโมชัน
แอนด์ แอดเวอร์ไทซิง จำกัด, ๒๕๓๗.

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **ประเพณีพระสงฆ์รามัญสวดพระปริตร**

ทำน้ำพระพุทธมนต์ในพระราชวังชั้นใน. พระนคร โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,
๒๕๐๕.

พระพุทธรูปงามและพระพุทธรูญ. **ตำนานมูลศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์,
๒๕๑๓

พระมหาช่วง (โชติปาโล). **วัดอาวุธวิกสิตาราม**. หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พระครูปฐมธรรมรัต (อำภา) อาทิตโต. นนทบุรี : บริษัทเอ็น.พี. สกรีนพรินต์ จำกัด,
๒๕๔๖.

พระมหาวิชาธรรม (เรื่อง เปரியุ). **รามัญสมณวงศ์**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ๒๕๕๓.

พระมหาสรเชต คมภิระมโม. **ประวัติวัดบวร**. พระนคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,
๒๕๐๓.

พระยาประชาภิจักรจักร (แหม่ม บุนนาค). ประวัติศาสนา. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๔๕๕.

พระรัตนปัญญาเถระ. ชินกาลมาลีปกรณ์. พระนคร : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๑๐.

พระราชพงสาวดารฉบับราชหัตถเลขา. ความรู้เรื่องมอญ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วังอักษร

พระราชพงสาวดารฉบับราชหัตถเลขา เล่ม ๑ ตอน ๑. พระนคร : บริษัทโอเดียนสโตร์, ๒๔๕๕.

พิศาล บุญปลูก. จารึกกัลยาณีและกัลยาณีสีมา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเท็คโปรโมชัน แอนด์

แอดเวอร์ไทซิง จำกัด, ๒๕๕๒.

วัดอรุณราชวราราม. ความรู้เรื่องมอญ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วังอักษร, ๒๕๕๒.

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. ความทรงจำ. พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์

แห่งประเทศไทย, ๒๕๐๕.

_____. ตำนานพระปริตร. พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕.

สุเชาวน์ พลอยชุม. คณะสงฆ์รามัญในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,

๒๕๔๔.

สุภรณ์ โอเจริญ. มอญในเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

๒๕๔๑.

เสถียร โพธิ์นันทะ. พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย. พระนคร : สภาการศึกษา

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

เสฐียรโกเศศ. แหลมอินโดจีนสมัยโบราณ. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

หลวงวิจิตรวาทการ. ประวัติศาสตร์สากล เล่ม ๓. พระนคร : สำนักพิมพ์เพลินจิตต์, ๒๔๕๓.

เอ.บี. กริสโวลต์. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม. พระนคร : โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๘.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ – นามสกุล : พันเอก ณรงค์ ครองแถว
- เกิด : วันจันทร์ที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๓
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๓๑ หมู่ ๓ ตำบลกระแซง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
- การศึกษา : ประถมศึกษา โรงเรียนวัดบางนา ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
- ประโยคครูพิเศษมัธยม (พ.ม.) กระทรวงศึกษาธิการ
 - เปรียญธรรม ๘ ประโยค สำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม พ.ศ. ๒๕๒๐
 - พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๐
 - พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๑
 - หลักสูตรนายทหารบกอาวุโส ชุดที่ ๕ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง พ.ศ. ๒๕๓๘
- ประสบการณ์การทำงาน : ปฏิบัติหน้าที่ราชการสนามชายแดนตำแหน่ง
- ผู้ช่วยหัวหน้ากำลังพล กองบัญชาการผสมพลเรือนตำรวจทหารที่ ๑๒ ค่ายสุริยพงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
 - อนุศาสนาจารย์ กองบัญชาการผสมพลเรือนตำรวจทหารที่ ๑๒ ค่ายสุริยพงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
 - หัวหน้าชุดสำรวจความต้องการ หน่วยสันติमित ๑๒๓ ชุดควบคุมที่ ๑๒ กองบัญชาการผสมพลเรือนตำรวจทหารที่ ๑๒ ค่ายสุริยพงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
- หน้าที่ : ข้าราชการกลาโหมพลเรือนชั้นสัญญาบัตร กรมยุทธศึกษาทหารบก เขตดุสิต กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๕๒๒
- ร้อยตรี – ร้อยเอก อนุศาสนาจารย์ กรมทหารม้าที่ ๒ ค่ายพิชัยดาบหัก อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
 - พันตรี อนุศาสนาจารย์ มณฑลทหารบกที่ ๔, มณฑลทหารบกที่ ๓๑ ค่ายจिरประวัติ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
 - พันโท อนุศาสนาจารย์ กองพลทหารราบที่ ๕ ค่ายสุรสีห์ อำเภอเมือง

จังหวัดกาญจนบุรี

อนุศาสนาจารย์ กรมการรักษาดินแดน, หน่วยบัญชาการกำลังสำรอง
เขตพระนคร กรุงเทพฯ

- พันเอก อนุศาสนาจารย์ กองทัพภาคที่ ๑ เขตดุสิต กรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๕๔๕

- ประจำกองบัญชาการมณฑลทหารราบที่ ๑๑ เขตดุสิต กรุงเทพฯ

- นายทหารนอกราชการ สังกัดกองบัญชาการจังหวัดทหารบก

กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๕๔๗

ปีที่เข้าศึกษา

: ๒๕๕๒

ที่อยู่ปัจจุบัน

: ๑๕๐/๑๒ หมู่ ๑ ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

๓๑๑๕๐ โทร.๐๘๑-๓๖๓๒๕๔๗